

৮ পদ্যনাভাদি চৰিত ।

অৰ্থাৎ যুকলিমুৰীয়া গোস্বামীৰ বিবৰণ)

শ্ৰীকীৰ্ত্তিচন্দ্ৰ গোস্বামী বিদ্যাত্মষণ দ্বাৰা সংগৃহীত ।

— ০০ —

শ্ৰীনন্দেন্দ্ৰ চক্ৰবৰ্ত্তীৰ দ্বাৰা প্ৰকাশিত ।

— ০ —

১৯১৩ ।

আলোচ্য বিহাৰাবাৰী, গৌৰী,

শ্ৰীবাৰদ্বাজ চক্ৰবৰ্ত্তী

১৯১৩

অন্য ন বিহাৰাবাৰী, গৌৰী আদ্য বহুত ।

শ্ৰীবাৰদ্বাজ চক্ৰবৰ্ত্তীৰ দ্বাৰা প্ৰকাশিত ।

৩৮ পদ্য নাভাদি চৰিত ।

(অৰ্থাৎ মুকলি মুৰীয়া গোহাৰীয়া বিবৰণ ।)

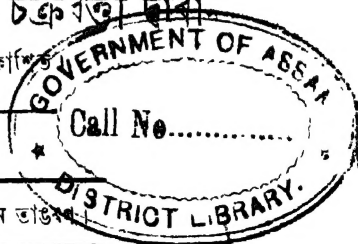
DISTRICT LIBRARY
(HEM BARUA COLLECTION)
TEZPUR.

শ্ৰীকীৰ্ত্তিচন্দ্ৰ গোহাৰীয়া বিদ্যাভূষণৰ দ্বাৰা

সংগৃহীত ।

শ্ৰীমদেন্দুশৰ চক্ৰবৰ্তী দ্বাৰা

প্ৰকাশিত

নতুন ভাঙৰা

১৯১৩।

আসাম বিহাৰীয়া, গোহাৰীয়া শব্দৰ যন্ত্ৰত ।

শ্ৰীৰামেশ্বৰ চক্ৰবৰ্তীৰ দ্বাৰা ছাপা হ'ল ॥

পাতনি ।

আমাৰ পূৰ্বপুৰুষ সকলৰ এখনি বিবৰণ লেখিবৰ কাৰণ আমাক আমাৰ বংশীয় জনদেউকে আৰু শিষ্য জন দেউকেই অনেক দিনৰ পৰাই উদগাই আছিল । কিন্তু আমি সিমান লাগতিয়াল যেন নেদেখি আওকান কৰি আছিলো । উপৰি পুৰুষ সকলৰ সাজোপাজ বিবৰণ পাবলৈকো বৰ্ত্তমান অনেক অসুবিধা দেখোতে দেখোতেই প্ৰায় বৃদ্ধলোকে মৰ্ত্য-ধাম পৰিহাৰ কৰিলে । আহোম ৰজাৰ দিনত যি বিলাক অসমীয়া ভাষাৰ বুৰঞ্জী আছিলে, অধিকাংশ বুৰঞ্জী ৰাজেশ্বৰ সিংহ ৰজাৰ দিনতে এজন ৰাজপুৰুষৰ অনুগ্ৰহত অগ্নিত সৎকাৰ হ'ল । যি এখন দেশত আছে তাকো সুবিধা মতে পাব নোৱাৰি ।

এই কাৰণেই অনেক ভদ্ৰলোকৰ আতি-শুৰি ভালকৈ কব নোৱাৰাত পৰিছেহি । আমাৰ উপৰি পুৰুষ সকলৰো এই দশাই বুলিব লাগে । বদনচন্দ্ৰ বৰ ফুকনৰ কৃপাত মাণে তিনিবাৰ আসাম লুট পাট কৰে, সেই বিপ্লৱতে আমাৰ পুৰণা চিন সকলো লোপ পায় । এতিয়া আমাক সাধাৰণ বাণেশ্বৰ লগত ঠাই দিলেও অবস্থাই আমাক ঠাই লবলৈ বাধা কৰিছে । একমাত্ৰ দয়াময়ী জগদম্বাৰ কৃপাত অতীজৰ শ্ৰোত্ৰিয় সূচক ভট্টাচাৰ্য্য আৰু আসাম ৰাজদত্ত গোস্বামী পদপিটীয়ে মাথোন অলপ উচ্চ কৰি ৰাখিছে ।

ইপিনে এই পদপি দ্বয়ে বৰ্ত্তমানে আমাক অপকাৰ হে
কৰিছে । হিন্দুধৰ্ম্মৰ অবনতিৰ সময়ত তেনে পদপি
নিতান্ত লজ্জা কাৰক মাত্ৰ । “ভোগাই নামলৈ পানী
কাহঁদি খোৱা” পটন্তৰ আমাতে মিলিছে । তথাপি অনেক
কৰ্ম্ম অনুবোধত অনিচ্ছা সত্ত্বেও আমাৰ সংক্ষিপ্ত বিবৰণ
লেখা হ’ল ।

ইমানতে এখনি বিবৰণি পুথি নেলৈখিলে আমাৰ পুথি
পোষা বোৰে যে একোকে কৰ নোৱাৰা হব, ইও এটা
বিবৰণ লেখাৰ ঘাই কাৰণ ।

এই বিবৰণ অনেক অনুসন্ধান কৰিহে লেখা গৈছে,
তথাপি যে ভ্ৰম প্ৰমাদ শূন্য এনেকৈ ভাটি কৰ নোৱাৰি ।
আশা কৰো কোনো অভিজ্ঞ জনে আমাৰ ভ্ৰম প্ৰমাদ
দেখিলে আমাক যেন জানিবলৈ দিয়ে সৰ্বিনয়ে এই ভাবসা
কৰা হ’ল ।

পৰি শেষত জনাও কুৰালগুৰি নিবাসী পূজ্যতম
শ্ৰীশ্ৰীযুক্ত কীৰ্ত্তিচন্দ্ৰ দেব গোস্বামী পিতৃব্য দেবে এই
বিবৰণি আদ্যন্ত ভালকৈ চাই সংশোধন কৰি দিয়া বাবে
তেওঁৰ ওচৰত চিৰ ঋণী থাকিলোঁ । কিমধি কমতি ।

শক ১৮৩৪ । ২৪ শ্ৰাবণ
ঘোৰহাট ।

শ্ৰীকীৰ্ত্তিচন্দ্ৰ শৰ্ম্মণঃ ।

শ্রীদুৰ্গা

শৰণম্ ।

অশেষগুণজ্ঞ, স্নেহাস্পদ ।

শ্রীমৎকীৰ্ত্তিচন্দ্র গোস্বামী বিদ্যাভূষণ দীৰ্ঘজীবীষু ।

তোমাৰ দ্বাৰা সংগৃহীত আমাৰ পূৰ্বপুৰুষ সকলৰ অৰ্থাৎ
“পদ্মনাভাদি চৰিত ” নামে হাতেলেখা পুথিখনি আদ্যন্ত
পাঢ়ি বৰ আনন্দ পালো । মই অনেক দিনৰ পৰাই
এনে এখনি পুথিৰ অভাব বুজিছিলো । তোমাৰ দ্বাৰা
এই অভাব পূৰ্ণ হোৱাত বিশেষ সুখী হলু । মদীয়
পিতৃদেব ৬ পূৰ্ণানন্দ গোস্বামীয়ে লেখি থৈ যোৱা চৰিত্ৰৰ
সহিত প্ৰায় মিলিহৈছে । যি ভ্ৰম প্ৰমাদ আছিলে শুধৰাই
দিয়া হৈছে । ইতি ।

শক ১৮৩৪ । ২২ ভাদ্ৰ

কুৰালগুৰি, গোলাঘাট ।

শুভাকাংক্ষী

শ্ৰীকীৰ্ত্তিচন্দ্র দেব গোস্বামী

চিঠি ।

শ্রীদুৰ্গা

স্নেহাস্পাদেষু শুভাশিষঃ ।

তোমাৰ সংগৃহীত “পদ্মনাভাদি চৰিত ” পঢ়ি চাই
অতিশয় সন্তোষ পালো। এই পুথি প্ৰচাৰিত হলে
আমাৰ পুত্ৰ পৌত্ৰাদিৰ উপৰি পুৰুষ সকলৰ মহত্ব স্মৰণ
থাকিব। অতএব সোনকালে প্ৰকাশ হলে সন্তোষৰ
কথা। ইতি ।

শক ১৮৩৪ । ২৫ ভাদ্ৰ	}	নিত্যাশীৰ্বাদ ।
দেবগ্ৰাম ।		শ্ৰীকৃষ্ণচন্দ্ৰ শৰ্ম্মা গোস্বামী ।

৩পদ্যনাভাদি চরিত

প্রণম্য চরণান্তোজং হুগীয়া ভুক্তি মুক্তিদং ।
পূর্ববর্ষাং চরিতং যত্রাং সংক্ষেপেন বিতন্ততে ॥

প্রথম পরিচ্ছেদ ।

পূর্বকালত ব্রাহ্মণ গণ পঞ্চ গোড় পঞ্চ দ্রাবিড় নামে
দুই ভাগে বিভক্ত আছিলে যথা—

সাবস্বতাঃ কান্যকুজা গোড় উৎকল বৈথিলাঃ ।

পঞ্চ গোড়াঃ সমাখ্যাতা বিষ্ণাস্যোত্তর বাসিনঃ ॥

কর্ণাটা শৈব তৈলঙ্গা পুন্ড্রিয়া বাপ্ত্র বাসিনঃ ।

আন্ধ্রাশ্চ দ্রাবিড়াঃ পঞ্চ বিষ্ণাদক্ষিণ বাসিনঃ ॥

বিন্ধ্যপৰ্বতৰ উত্তৰ ভাগত (আৰ্ধ্যাবৰ্ত্তত) থকা সাৰ-
স্বত দেশ বাসী, কান্যকুজ (কনৌজ) দেশবাসী, গোঁড়
(বঙ্গ) দেশবাসী, উৎকল (উড়িষ্যা) দেশবাসী,
মিথিলা (ত্ৰিহৃত) দেশবাসী, এই পাঁচ দেশৰ ব্ৰাহ্মণক
পঞ্চ গোড় বোলে । বিন্ধ্যপৰ্বতৰ দক্ষিণাংশত
(দাক্ষিণাত্যত) থকা কৰ্ণাট দেশবাসী, তৈলঙ্গ
(মাদ্ৰাস) দেশ বসী, গুৰ্জৰ (গুজৰাট) দেশবাসী,
ৰাষ্ট্ৰ (মহাৰাষ্ট্ৰ) দেশবাসী, আৰু আন্ধ্ৰ (ইন্দৌৰ)
দেশবাসী, ব্ৰাহ্মণ সকলক পঞ্চ দ্ৰাবিড় বোলে ।

দহ প্ৰকাৰ ব্ৰাহ্মণৰ ভিতৰত অতীজত অনেক ব্ৰাহ্ম-
ণেই আসামলৈ আহি কাল প্ৰভাবত বসতি কৰে ।
সাৰস্বতাদি দেশৰ পৰা আসামলৈ অহা কোনো কোনো
ব্ৰাহ্মণৰ ভিতৰত দেশৰ নাম পাব পাৰি । কিন্তু আসাম
দেশত পৰি দেশৰ নাম অলপ বিকৃতি হৈছে মাত্ৰ ।
আধুনিক কোনো কোনো বঙ্গীয় লেখকৰ মতে আসাম
দেশ পৰ্বত ময়, জল ময়, অৰণ্যময় হলেও পূৰ্বকাল
লত আসাম তেনে নাছিলে । এই আসাম এক
সময়ত স্বৰ্গভূমি বুলি অভিহিত হৈছিলে । এই
দেশত ভগবান বাৰাহৰ পুত্ৰ নৰকাসুৰ প্ৰবল পৰা-
ক্ৰমী ভগদত্তাদিৰ বিস্তীৰ্ণ ৰাজ্য আছিলে । বাণ
ৰাজ্যৰ ভক্তিত হৰ পাৰ্বতী সপৰিবাবে ভক্তৰ স্নেহত

নগৰতে বাস কৰিছিল। যাৰ পৰমা সুন্দৰী কন্যা
উষা দেবীৰ অলৌকিক কপলাবল্যত মৃত্যু হৈ শ্ৰীকৃষ্ণৰ
পোতা অমিকঙ্কই সুদূৰ দ্বাৰকাৰ পৰা আহি উষাদেবীৰ
পানীগ্রহণ কৰে। যি দেশৰ বুকত গঙ্গাৰ অৰ্দ্ধ
ফলদাতা ব্ৰহ্মপুত্ৰ নদ, মহাপীঠ কামাখ্যা যোনি মণ্ডল,
ভুবনেশ্বৰী, উমানন্দ, অম্বক্ৰাস্ত আদি মহা তীৰ্থ।
এনে দেশলৈ কোনোজাদি দেশৰ সদ্ব্ৰাক্ষণ আৰু
সংশৃঙ্গ অহা অসম্ভৱ নহয়। পূৰ্ব কালত এই
আসামৰ নাম কামৰূপ আছিলে, কালিকা পুৰাণত
কথিত আছে যে—

“অন্যত্র বিৰলা দেবী কামৰূপে গৃহে গৃহে।”

মাণ-মৰাণৰ উপদ্ৰৱত দেশ উচ্ছন্ন হ’ল, মানব
বসতি নিবিড় অৰণ্যত পৰিণত হ’ল। বৰ্ত্তমান যি
বিলাক জাৰ্ণি হাবি দেখা যায় পূৰ্বকালত সেই
বিলাকত মানুহৰ বসতি আছিলে। ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ দক্ষি-
ণাংশত কৈ উত্তৰাংশত আৰ্য্য সকলৰ বসতি অধিক
পৰিমাণে আছিলে। পাৰ্বত্য জাতিৰ উপদ্ৰৱত উত্ত-
ৰাংশৰ মানুহ স্থানচ্যুত হোৱাত মাজসময়ৰ পৰা
অধিকাংশ ভদ্ৰলোকৰ মাজালিত বসতি হয়। মাণ
আৰু ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ উপদ্ৰৱত অনেক ভদ্ৰলোকে মাজালিৰ
পৰা ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ দক্ষিণ ভাগত বসতি কৰে।

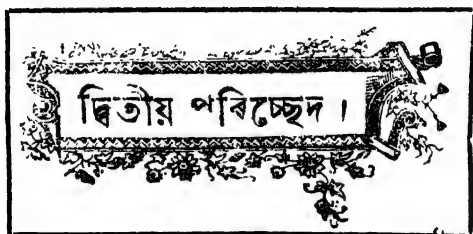
ওপৰত কোৱা পঞ্চগৌড় ব্ৰাহ্মণৰ ভিতৰৰ কৰ্ণোজ
 দেশ বাসী বৈদিক শ্ৰেণীৰ কৌশিক গোত্ৰৰ অষ্টৈজ-
 নন্দ ভট্টাচাৰ্য্যৰ সন্তান দশৰথ ভট্টাচাৰ্য্য নামে এজন
 অশেষ শাস্ত্ৰজ্ঞ ব্ৰাহ্মণ ১৫৩৫ শকত তীৰ্থযাত্ৰা প্ৰসঙ্গত
 কামৰূপলৈ আহে। সেই ব্ৰাহ্মণৰ লগত পৰাশৰ
 গোত্ৰৰ ঘণ্টাকৰ্ণ, কৌশিক গোত্ৰৰ কৃপাময় দুইজন
 ব্ৰাহ্মণ সহযাত্ৰী ৰূপে আহে। দশৰথ ভট্টাচাৰ্য্যই সহ-
 যাত্ৰী দুইজন ব্ৰাহ্মণ সহিত অশ্বক্ৰান্তান্ত শ্ৰাদ্ধ কৰি
 বিষ্ণুপদত পিণ্ড দি উমানন্দ দৰ্শনৰ পাচত কামাখ্যা
 পীঠ দৰ্শন কৰে। সেই সময়ত উজনী আসামত
 প্ৰবল পৰাক্ৰমী ইন্দ্ৰবংশী বুদ্ধি স্বৰ্গনাৰায়ণ আসামৰ
 হৰ্তা-কৰ্তা। তদীয় প্ৰতিনিধি স্বৰূপে এজন বৰ
 ফুকনে গুৱাহাটী খণ্ড শাসন কৰে।

মহাৰাজ বুদ্ধি স্বৰ্গনাৰায়ণ যদিও হিন্দুধৰ্ম্মত ঃম্পূৰ্ণ
 দীক্ষিত হোৱা নাই, তথাপি হিন্দুধৰ্ম্মৰ ফালে আংশিক
 ৰূপে প্ৰৱৰ্ত্তা হৈছে। এই জনা মহাৰাজে বিশ্বনাথৰ
 দাঁল, গেলাবিলৰ দাঁতিত দেৰগাৱঁৰ শিব দেৱালয়
 প্ৰথম কৰাই, আৰু দেবোত্তৰ ব্ৰহ্মোত্তৰ ভূমিৰ
 বন্দোবস্ত কৰে।

সেই সময়ত গুৱাহাটীত শাস্ত্ৰব্যৱসায়ী পণ্ডিতৰ বৰ
 মেলা, দশৰথ ভট্টাচাৰ্য্যৰ অলৌকিক শাস্ত্ৰজ্ঞানত বিশেষ

কৈ বেদ চৰ্চাত পণ্ডিত সকলে বৰ সন্তোষ পালে ।
 এই জন পণ্ডিতক আসামত ৰাখিলে ভবিষ্যতে আসামৰ
 উপকাৰ ভাবি পণ্ডিত সকলে বৰফুকনক জনালে ।
 বৰফুকনে মহাৰাজলৈ জনাই, মহাৰাজৰ অনুমতি মতে
 ভট্টাচাৰ্য্যক উজানলৈ পঠাই দিলে । ভট্টাচাৰ্য্যই বঙ্গেশ্বৰ
 নবদ্বীপত ন্যায়দৰ্শন পঢ়িছিল, সেই বাবে বঙ্গভাষা
 জানে, আৰু কনৌজী ভাষা জানে । আসামত সেই
 সময়ত উক্ত দুইবিধ ভাষাৰ সিমান প্ৰচলন নথকাত
 মহাৰাজাই পণ্ডিতৰ দ্বাৰাই হে প্ৰত্যুত্তৰ জানিব পাৰি-
 ছিল । মহাৰাজে ভট্টাচাৰ্য্যৰ শাস্ত্ৰজ্ঞানত বিশেষ
 শ্ৰদ্ধা পাই তেওঁক অসামতে ৰাখিবৰ কাৰণ অনু-
 বোধ কৰিলে । ভট্টাচাৰ্য্যই নিজৰ আৰু সঙ্গী ব্ৰাহ্মণ
 দুইজনৰ পৰিবাৰ আদি দেশত থকাবাবে প্ৰথমে অসা-
 মত থাকিবলৈ আপত্তি কৰিলে । কিন্তু মহাৰাজে
 পৰিবাৰাদি অনাই দিবলৈ স্বীকৃত হোৱাত ভট্টাচাৰ্য্যই
 আসামত থাকিবলৈ মান্তি হল । পাচত মহাৰাজে
 ভট্টাচাৰ্য্যক নগৰতে ৰাখি লগত অহা ব্ৰাহ্মণ এজনক
 কটকি সহিত পঠাই কনৌজৰ ৰজাৰ অনুমতি মতে
 তিনিউৰো পৰিবাৰ অনাই দিয়ে । ভট্টাচাৰ্য্যই ব্ৰহ্মপু-
 ত্ৰৰ উত্তৰ পাৰে থাকিবলৈ ইচ্ছা প্ৰকাশ কৰি মহা-
 ৰাজক জনোৱাত তদনুসাৰে উত্তৰ ব্ৰহ্মপুত্ৰত চুঙ্গা

পাৰ নামে ঠাই এডখৰত উৎসুক ঘৰ বাড়ী কৰাই দিয়ে। লগৰ দুইজন ব্ৰাহ্মণকো পৃথকে ঘৰ বাড়ী কৰাই দিয়ে। ভট্টাচাৰ্য্যক প্ৰবৰ্ত্তিৰ কাৰণ এশপুৰা মাটী ব্ৰহ্মোত্তৰ কৰি দিয়ে, পৰিকৰৰ বাবে কিছুমান মানুহ দিয়ে। চুঙ্গাপাৰত দিয়া ভূমিৰ নাম চুঙ্গাপাৰ খাট বোলে। আবশ্যক মতে মহাৰাজে যেতিয়া বিচাৰ কৰে তেতিয়া ভট্টাচাৰ্য্য ৰাজ সভাত উপস্থিত হয়।

সেই দশৰথ ভট্টাচাৰ্য্যৰ আসামত এজন পুত্ৰ হয়, কৰ্ণোজত হোৱা দুইজন পুত্ৰ মাকৰ লগতে আসামলৈ আহে। কিন্তু কৰ্ণোজৰ পৰা অহা জেষ্ঠ আৰু মধ্যম পুত্ৰ অকালতে কাল গ্ৰাসত পৰে, আসামত হোৱা কনিষ্ঠ জনৰ ক্ৰমে বংশ বিস্তীৰ্ণ হয়। দশৰথৰ কনিষ্ঠ পুত্ৰৰ নাম মনোহৰ ভট্টাচাৰ্য্য, মনোহৰে পিতৃৰ পৰাই ব্যাক-বগাদি শিক্ষা কৰে। কিন্তু অসময়ত পিতৃ-বিয়োগ

হোৱা বাবে পৰ্যাপ্ত শিক্ষা নহল। পিতৃৰ মৃত্যুৰ পূৰ্বেই মাতৃ বিয়োগ হোৱা বাবে মনোহৰ একপ্ৰকাৰ অনাথ হয়। মনোহৰে পৰমানন্দ ভট্টাচাৰ্য্যৰ চুহিত্ব অস্থি চাদেবীক বিবাহ কৰাই।

মনোহৰৰ বিবাহ প্ৰায় ১৮ বছৰ বয়সতে হয়, অস-
হায় বাবেই কম বয়সত বিবাহ হোৱাৰ কাৰণ। মনো-
হৰৰ পাঁচজন পুল, ১ম স্বৰ্ণীকেশ, ২য় বিশ্বম্ভৰ, তৃতীয়
দামোদৰ, চতুৰ্থ কৃষ্ণনাথ, পঞ্চম পদ্মনাভ। স্বৰ্ণী-
কেশাদি চাৰি জনৰ কালক্ৰমে মৃত্যু উচ্ছেদ হৈ
গৈছে, এই কাৰণে সিবোলাকৰ বিষয় উল্লেখ অনা-
বশ্যক।

পদ্মনাভ ভট্টাচাৰ্য্য ১৫৮০ শকত ৰটন্তী চতুৰ্দশীত
জন্ম হয়, পদ্মনাভৰ উপনয়ণৰ পাচতে তদীয় পিতৃ মনো-
হৰৰ মৃত্যু হয়। পিতৃ মৰণৰ পূৰ্বেই মাতৃদেবীৰো
পৰলোক হয়। পদ্মনাভ সৰুৰে পৰাই মিতভাষী আৰু
সৰল, বিদ্যাচৰ্ছাতো বিশেষ ৰূপে অনুৰক্ত, গৃহ
কাৰ্য্যত আশক্তি মোটে নাই। কিন্তু তদীয় পূৰ্বজ
সকলে পদ্মনাভক গৃহকাৰ্য্যত উদাসীন দেখি তেওঁৰ
ওপৰত প্ৰায়ে অসন্তুষ্টি, সময়ত কটুক্তিও নকৰি
ৰাখাকে। পদ্মনাভে লক্ষ্মীকান্ত ন্যায়াগৌণ নামে
এজন অধ্যাপকৰ ওচৰত অধ্যয়ন কৰে। ব্যাকৰণত

ভাল ব্যুৎপত্তি হৈছে, ভটি কুমাৰসম্ভব আদি । খন-
দেউক সাহিত্যও পঢ়িছিল । সেই সময়ত পদ্মনাভৰ
বয়স ষোল বছৰ । এনেতে এদিন জেষ্ঠ সকলৰ কটু
বাক্যত পদ্মনাভে ৰাত্ৰি আহাৰ নকৰি দুখ মনে শুই
থাকিল ।

সেই দিনা ৰাত্ৰি শেষত পদ্মনাভে স্বপ্নত দেখিলে
যে, এজন সৰ্ববান্ধ সুন্দৰা শুল্ক স্ত্ৰ পৰিহিতা স্ত্ৰী লোকে
হাস্ত মুখে স্নেহ কৰি পদ্মনাভক কলে । বাপা ! তুমি
ইয়াত থাকিলে তোমাৰ আগ্ৰহ মতে বিদ্যা উপাৰ্জন
নহয় । এতেকে তুমি নবদ্বীপলৈ যোৱা, তাত তোমাৰ
যথোচিত বিদ্যা হব, যোৱাৰ বিষয়ে তোমাক বৰফুকনে
সহায় কৰিব ।

পদ্মনাভে শেষ ৰাত্ৰিত এই স্বপ্ন দেখি আক মুগ্ধলৈ ।
পাচ দিনা ঘৰত হৃষ্ট মনে ভোজন কৰি লক্ষ্মীকান্ত শ্যাম
বাংগীশৰ পুত্ৰ গদাধৰক লগত লৈ কাকো নোকোৱা কৈ
গুৱাহাটীৰ ফাললৈ যাত্ৰা কৰিলে । সেই সময়ত ৰেল,
জাহাজ, টেলিগ্ৰাফ অধিক কি এতিয়াৰ দৰে ডাকো নাই ।
কাষেই যাত্ৰীৰ যাত্ৰাত মহৎ শঙ্কট । পদ্মনাভে স্বপ্নদৃষ্টি
স্ত্ৰীমূৰ্ত্তিকে হৃদয়ত ভাবি জলপথত নাৱেৰে স্থলপথত
পদব্ৰজে অনেক দিন গৈ গুৱাহাটী পালেগৈ । গুৱাহাটীত
কামাখ্যা দৰ্শন কৰি বৰ ফুকনক দেখা কৰি নিজৰ অতি-

প্ৰায় জনালে। বৰফুকনেও পদ্মনাভৰ আগ্ৰহ দেখি
অলপ খৰছ কৰি দি নাৱৰেই নবদ্বীপত থোৱালে :

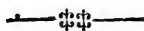
সেই সময়ত নবদ্বীপত ৰঘুনাথ শিৰোমণিৰ শিক্ষিত
অধ্যাপক সকল ন্যায়দৰ্শনৰ অধ্যাপক, স্মাৰ্ত্তশিৰোমণি
ৰঘুনন্দনৰ আৰু মহামহোপাধ্যায় শূলপানিৰ শিক্ষিত অধ্যা-
পক সকলৰ স্মৃতি শাস্ত্ৰৰ শিক্ষক, বৈষ্ণৱ দলত শ্ৰীচৈতন্যৰ
শিষ্যসকল, আগম মার্গত কৃষ্ণানন্দৰ শিষ্যসকল, দেশৰ
শাসন কৰ্ত্তা মহাৰাজ কৃষ্ণচন্দ্ৰৰ সন্তান। সেই সম-
য়ত নবদ্বীপত নিশাই-দিন বুলিব লাগে। পদ্মনাভ আৰু
গদাধৰে নবদ্বীপ পাই ৰমানাথ ন্যায়বাগীশৰ ঘৰতে আশ্ৰয়
ললে। সেই সময়ত নবদ্বীপত প্ৰতি অধ্যাপকৰে
বেলেগ ২ চতুষ্পাঠী। কিন্তু, কৃষ্ণনগৰৰ ৰজাৰ তত্ত্বা-
বধানত এটা চতুষ্পাঠী আছিল, সেই চতুষ্পাঠীত পাঁচ জন
অধ্যাপকে ব্যাকৰণ, সাহিত্য, স্মৃতি, দৰ্শন শিক্ষা দিয়ে।
সেই টোলৰে ৰমানাথ ন্যায় বাগীশ অধ্যক্ষ আৰু দৰ্শনৰ
অধ্যাপক। সেই টোলৰ ছাত্ৰ সংখ্যাও বেছি, সেই
টোলৰ সমুদয় বায় কৃষ্ণনগৰৰ মহাৰাজে বহন কৰে।

পদ্মনাভৰ বিনয় আৰু মেধা দেখি ৰমানাথ ন্যায়-
বাগীশে ৰজাক জনাই সেই টোলতে আসামৰ ছাত্ৰ দুই
জনক ভৰ্ত্তি কৰিলে। সেই টোলৰ নাম “নবদ্বীপ সৰস্বতী
চতুষ্পাঠী” আছিল।

পদ্মনাভ আৰু গদাধৰে সেই টোলত প্ৰথমে নব্য স্মৃতি পৰে প্ৰাচীন স্মৃতি অধ্যয়ন কৰে । স্মৃতি পঢ়াৰ লগে লগে মীমাংসা দৰ্শন অধ্যয়ন কৰে । স্মৃতিৰ পাঠ শেষ কৰি গোতম কৃত ন্যায়, বগদ কৃত নৈশেষিক দৰ্শন অধ্যয়ন কৰে, লগতে নবাত্মা যথোন্নতপ আৰু স্মৃতি কৰে । পদ্মনাভৰ বুদ্ধিমত্তাত অধ্যাপক সকল সন্তুষ্ট হয়; আঠ বছৰত স্মৃতি দৰ্শনৰ পাঠ শেষ কৰে । পদ্মনাভ আৰু গদাধৰৰ পাঠ সমাপ্ত হ'লত নবদ্বীপ নিবাসী অধ্যাপক মণ্ডলীয়ে পদ্মনাভক “নিদ্যাবাগীশ” গদাধৰক তুৰ্কাচাৰ্য্য উপাধিৰে ভূষিত কৰে ।

গদাধৰ তাৰ পৰাই নিজঘৰলৈ উভটি আহে, পদ্মনাভে বেদান্ত দৰ্শন পঢ়িবলৈ ৬কাশীধামলৈ যাত্ৰা কৰে । কাশীধামলৈ যাওঁতেই গয়াত লোমাই গয়াৰ কৃত্য সমাপন কৰে ।

কাশীত হৰিহৰ দ্বিবেদীৰ পৰা ব্যাসকৃত 'বেদান্ত দৰ্শন পুতঞ্জলি কৃত পাতঞ্জলদৰ্শন, কপিলকৃত সাংখ্য দৰ্শন অধ্যয়ন কৰে । হৰিহৰ হিন্দুস্থানি পণ্ডিত বাৰে তেওঁৰ পৰাই যথাসম্ভৱ বেদৰ শিক্ষাও হয় । বেদান্তাদি অধ্যয়ন কৰাত প্ৰায় তিনিবছৰ সময় লাগে ।

সেই সময়ত, কাশীত বিখ্যাত যোগী পৰিত্ৰাজকা-
চাৰ্য্য পৰমহংস শ্ৰীপূৰ্ণানন্দ যতি নামে এজন সাধু
আছিল। কাশীৰ লোক সমূহৰ পৰা সেই যতিবৰৰ
মাহাত্ম্য শুনি পদ্মনাভেও সেই সাধুৰ ওচৰত যায়।
যতিবৰে পদ্মনাভৰ বিদ্যাভক্ত'ত সুখী হৈ পৰিচাৰক
ৰূপে অপৰ শিষ্যৰ সহিত যতিৰ লগত থাকিবলৈ অনু-
মতি কৰে। পদ্মনাভেও সেই মতে যতিবৰৰ পৰিচৰ্যা
কৰি থাকে। যতিবৰ প্ৰায়ে ধ্যানত মগ্ন থাকে, বাহিৰ
কথাত অলপো আশঙ্কিত নাই। এদিন পদ্মনাভে সুবিধা
পাই যতিক জনালে যে কুপা' কৰি ব্ৰহ্মদৰ্শন কৰাওক,
যতিবৰে সময়ত লাভ হ'ব বুলি সমিধান দিলে। পদ্মনাভে
যতিক পৰিচৰ্যা কৰি এই আছে, ক্ৰমে বছৰ পূৰ্ণ হ'ব লগা
হল, তথাপি যতিয় একো কৰা নাই। এদিন হঠাৎ

যতিয়ে পদ্মনাভক বিবলে মাতি কলে যে আজি তোমাৰ
অভীষ্ট সিদ্ধি হব ; তোমাৰ পৰিচৰ্যাতে মই নিতান্ত
সুখী হৈছো ।

আজি মাঘীপূৰ্ণিমা চন্দ্ৰগ্রহণবো সম্ভব আছে, এতেকে
তোমাক অনুগ্রহ কৰা হব । যতিবৰে ইয়াকে কৈ
পদ্মনাভক উপবাশে থাকিবলৈ অনুমতি কৰিলে ।
পদ্মনাভে যতিবৰৰ আদেশ মতে দিনত উপবাস কৰি
আছে, ৰাত্ৰি যেতিয়া চন্দ্ৰ গ্রহণ হল তেতিয়া পদ্মনাভক
দশাশ্বমেধ নামক ঘাটলৈ নি গঙ্গাত স্নান কৰাই মন্ত্ৰ দি
দীক্ষিত কৰিলে । পাচত অলপ দিন মাত্ৰ যতিবৰে
ভক্তৰ আবশ্যকীয় বিষয় শিক্ষা দি বুলে যে । তোমাক
ভক্তৰ বিষয়ে বিশেষ ৰূপে শিক্ষা দিব নালাগে, পৰবিন্যাৰ
কৃপাত তোমাৰ সকলো সিদ্ধিহব । কিন্তু, পুৰুষচৰণ নক-
ৰিলে মন্ত্ৰসিদ্ধি নহয় এতেকে তুমি নিৰ্জ্জন স্থানত পুৰ-
ষচৰণ কৰা । কালী মুক্তি ক্ষেত্ৰ ইয়াত পুৰুষচৰণ কৰি-
লেও অবশ্য মন্ত্ৰসিদ্ধি হয় । কিন্তু, কালীত জনসংখ্যা বেচি
বাবে নিৰলা নহয়, এতেকে তুমি কামাখ্যাৰ ভুবনেশ্বৰীত
পুৰুষচৰণ কৰাই ভাল । তোমাৰ এক পুৰুষচৰণতে
খানানুকপিনী দেৱতা প্ৰত্যক্ষ হব । আৰু তোমাৰ
প্ৰেৰণাত পৰ্য্যন্ত পৰি বিদ্যাৰ বিশেষ অনুগ্রহ থাকিব
তাৰ পাচত যি জনে দেৱতাক কায়মনো বাৰ্কে

আত্মীয় ভাবিব তাৰ ওপৰত হে অনুগ্ৰহ থাকিব, অবি-
শ্বাসী সকলৰ দুৰ্গতিৰ সীমা নাইকিয়া হব । আৰু
তোমাৰ সম্ভৱিত সকলে যাতে নিত্য নৈমন্তিক ক্ৰিয়া-
সমূহ যথাকালত সম্পন্ন কৰে তাৰ নিমিত্তে বিশেষ
ষত্ৰ কৰিবা ।

পদ্মনাভ ভট্টাচাৰ্য্যই যতিবৰৰ পৰা এইদৰে অনুমতি
পাই যতিবৰক সাক্ষাৎ প্ৰণিপাত পূৰ্বক প্ৰদক্ষিণ কৰিলে ।
যতিৰ বিচ্ছেদ শৌকত সম্ভৱ হৈ কোনোমতে কামৰূ-
পলৈ উভাটিল । কামাখ্যা পাই যতিৰ আদেশ মতে
৬ ভূনেশ্বৰী গীঠত সংযত ৰূপে পুৰষ্চৰণ কৰিলে ।
পুৰষ্চৰণৰ অন্তত উপাশ্ৰ দেবতাই ধ্যানামূৰুপিনী মূৰ্ত্তি
হৈ সাক্ষাৎ দৰ্শন দিলে । তাদৃশ মহাত্মা লোকে তাদৃশ
চিন্তা মণিক দৰ্শন কৰিলে নম্বৰ সংসাৰৰ অনিত্য শূন্যক
কেতিয়াও ইচ্ছা নকৰে, কেবল ভক্তি বা মুক্তিকে হে
বাঞ্ছা কৰে মহাত্মা পদ্মনাভ মহাপুৰুষেও

অনিত্যং শৰীৰং মাত্ৰ বনিত্যাঃ সৰ্ববসম্পদঃ ।

যাতে স্বচৰণাস্তোত্ৰে ভক্তিমব্যভি চাৰিনীম ॥

জননি । শৰীৰ আৰু সংস্কৃত সম্পত্তি অনিত্য, একমাত্ৰ
তোমাৰ চৰণাবিনন্দ নিত্য, অতএৱ তোমাৰ চৰণাবিনন্দত
একান্ত ভক্তি মাগিছো । ধ্যানামূৰুপিনী দেবতাই
কলে যে—

ময়িতেহস্ত স্থিৰা ভক্তিভূয়োহ পোবং ভবিষ্যতি ।

দেহান্তে পৰমং ধাম তয়া প্ৰাপ্নোতি পুত্ৰক ॥

ভাবিন স্তব পুত্ৰাদ্যা যদি স্মৰ্ম্যৎ পৰায়ণাঃ ।

ভ্ৰমা মপি শুভং বিদ্ধি কৃপয়া জগদাশিতুঃ ॥

তোমাৰ মোত ভক্তি স্থিৰ আছে ; এই দৰে আগলৈকে থাকিব, সেই ভক্তিবেই দেহান্তত উৎকৃষ্ট স্থান লাভ কৰিব পাৰিবা । ভবিষ্যৎ তোমাৰ পুত্ৰাদিও যদি মৎ ভক্তি পৰায়ণ হয় তেনে হলে সেই সকলৰো ভগবানৰ কৃপাত ভাৰ হব । পদ্মনাভ ভট্টাচাৰ্য্যক এই কপে অনু-
গ্ৰহ কৰি অন্তৰ্হিতা হল । পদ্মনাভে পুৰুষচৰণৰ অন্তত
পুনঃ শ্লোক দৰ্শনার্থে কাশীধামলৈ যায় ॥ কিন্তু, কাশীত
শ্লোক দৰ্শন নোপোৱাত শ্ৰয়াগাদি তীৰ্থ পৰ্য্যটন কৰি
“ৰামেশ্বৰ সেতুবন্ধ” দৰ্শন কৰে । শ্ৰয়াগাদ আছে যে
সেতু বন্ধত থকাতেই এদিন পদ্মনাভে সাগৰৰ জলত
পাঁচ খনীয়া দশভুজা দুৰ্গ মূৰ্ত্তি দৰ্শন কৰে । সেই দৰেই
ভট্টাচাৰ্য্যই নিজ দেশত দশভুজা মূৰ্ত্তি নিজে সাজি শাৰ-
দীয় মহোৎসব সান্বিত কৰিছিল । সেই ঠগৰ প্ৰতিমা
তদীয় প্ৰপৌত্ৰ পৰ্য্যন্ত কৰিব পাৰিছিল বুলি অনেকৰ
পৰা শুনা আছে ।

পদ্মনাভ ভট্টাচাৰ্য্যে সেতু বন্ধৰে পৰা উভটি আহি,
কক্ষীমপুৰ পায়হি, তোতয়া তেওঁৰ বয়স প্ৰায় ৩৩৮৪

বহুৰ । পূৰ্ববৰ বাস স্থানত তেওঁৰ জেষ্ঠাদি আৰু আত্মীয়
লোক কাকো নাপালে, বাসস্থান হাবি হল । পদ্মনাভ
ভটিয়াই ঘোঁৰাৰ পাচতে উত্তৰ লক্ষ্মীপুৰত ডফলা
আদি পাৰ্বত্য জাতিৰ উপদ্ৰৱ হয় । সেই উপদ্ৰৱতে
অনেক ভদ্ৰলোকে সেইস্থান পৰিত্যাগ কৰি মাজলিত
বসতি কৰেহি । সেই সূত্ৰেই পদ্মনাভৰ জেষ্ঠ সকল
মাজলিলৈ আহে । পদ্মনাভেও লক্ষ্মীপুৰত বসতিৰ
সুবিধা নাপাই মাজলিলৈকে আহে । জেষ্ঠ সকল ভীমপৰা
গ্রামত আছিল, কিন্তু, পদ্মনাভে তালৈ নগৈ শাকোপৰা
গ্রামতে বসতিৰ কাৰণ মনোনীত কৰে । শাকোপৰাত বস-
তি কৰাৰ পাচত পদ্মনাভ ভট্টাচাৰ্য্যই দুৰ্গাধৰত কাচাৰ্য্যৰ
দুহিতৃ বসুমতী দেৱীক বিবাহ কৰায় । বসুমতীৰ ক্ৰমে
বীৰেশ্বৰ আৰু ধীৰেশ্বৰ নামে দুটি পুত্ৰ হয় । কোনো
কাৰণ বশতঃ পদ্মনাভৰ দুই বিবাহ হয়, দ্বিতীয় বিবাহ
ৰামৰাথ শ্যায় বাগীশৰ দুহিতৃ লক্ষ্মীমতী দেৱীৰ সহিত ।

লক্ষ্মীমতীৰ ৰামেশ্বৰ ইৰিহৰ ধৰ্মেশ্বৰ নামে তিনিজন
পুত্ৰ হয় । পদ্মনাভ ভট্টাচাৰ্য্যই দ্বিতীয় বিবাহ কৰাৰ
পাচত কামাখ্যা দৰ্শনার্থে পুনঃ গুৱাহাটীলৈ যায় । যি
জন বৰফুকনে তেওঁক নবদ্বীপলৈ পঠাইছিলে সেই জন
বৰফুকন পদচ্যুত হয়, তেওঁৰ ঠাইত অন্য এজন বৰফুকন
হয় । দ্বিতীয় বাৰ কামাখ্যা দৰ্শন কৰি বৰফুকনকো
দৰ্শন কৰে, সেই চলতে বৰফুকনে গুৱাহাটীৰ পৰিভ্ৰম

সকলৰ দ্বাৰাই পদ্মনাভৰ বিদ্যাবন্ত্যৰ পৰীক্ষা কৰাই ।

পণ্ডিত সকলে পৰীক্ষা কৰি জানিব পাৰিলে যে, পদ্মনাভ এজন ভাল পণ্ডিত আৰু ঈশ্বৰানুগৃহীত পুৰুষ । পণ্ডিত সকলে পৰীক্ষা কৰি পদ্মনাভৰ বিদ্যাগুণ বৰফুকনক জনায় । সেই সময়ত আসাম ৰাজা কদ্রসিংহ স্বৰ্গদেৱৰ শাসিত । কদ্রসিংহ মহাৰাজৰ হিন্দুধৰ্ম্মত অচলা ভক্তি, তদীয় পিতৃ গদাধৰ সিংহই যি বিলাক মহন্তক চেউনী বচাত ঠাই দি ৰাখিছিলে, সেই সকল মহন্তক আনি মহাৰাজ কদ্রসিংহই যথানিয়মে মাজালিত পাতি । এই সময়তে বৰফুকনে পদ্মনাভ ভট্টাচাৰ্য্যৰ বিষয় মহাৰাজলৈ জনায় । মহাৰাজে বৰফুকনৰ পৰা এজন সাধু পুৰুষৰ শুভাগমন শুনি প্ৰফুল্লিত হৈ ভট্টাচাৰ্য্যক আহ্বান কৰিলে । বৰফুকনে লগত মানুহ দি গৰগাঁও নগৰলৈ ভট্টাচাৰ্য্যক পঠাই দিলে । মহাৰাজে ভট্টাচাৰ্য্যক মগৰতে ৰাখি ৰাজসভাৰ পণ্ডিত সকলৰ দ্বাৰাই পৰীক্ষা কৰালে । পণ্ডিত সকলে পৰীক্ষা কৰি মহাৰাজক জনালে যে অনেক শাস্ত্ৰদৰ্শী আৰু ঈশ্বৰানুগৃহীত সাধুপুৰুষ । ৰজাই অনেক অনেক পৰীক্ষা কৰি পদ্মনাভ ভট্টাচাৰ্য্য প্ৰকৃত ঈশ্বৰানুগৃহীত সাধুপুৰুষ বুলি জানিলে । পদ্মনাভ ভট্টাচাৰ্য্যই ৰাজসভাত অনেক অলৌকিক কাণ্ড প্ৰকাশ কৰা কিম্বদন্তী শুনা আছে । কিন্তু সেই বিলাক কথা বৰ্ত্তমান সমাজত

প্ৰচাৰ কৰিলে অনেকৰ ব্যঙ্গ বিদ্ৰূপ শুনিব লাগিব, এই কাৰণে সেই সমুদয় কথা আমি বাদ দিলো ।

ক্ৰীষ্ণসিংহ মহাৰাজে পদ্মনাভ ভট্টাচাৰ্য্যক সিদ্ধপুৰুষ জ্ঞানি অনেক আদৰ সন্মান কৰিলে । মহাৰাজৰ হিন্দু-ধৰ্ম্মত অচলা ভক্তি, বিশেষ কৈ শিবৰূপত বৰ আশক্তি । মহাৰাজাই উপযুক্ত লোকক হাতত পাই সুবিধা বুজি পদ্মনাভ ভট্টাচাৰ্য্যৰ পূৰ্বা পৌৰাণিক নিয়মে পঞ্চাঙ্কৰ শিবমন্ত্ৰ গ্ৰহণ কৰি উক্ত ভট্টাচাৰ্য্যক গুৰু বৰণ কৰে । ভট্টাচাৰ্য্যই বজাক দেখা কৰাৰ সময়ত কেবল ধূতি ছাদৰ পিছে, চোলা আৰু পাগুৰী নিপিছে । কিন্তু, মুকলি মুৰে কোনো ভদ্ৰ লোকেই বজাক দেখা নকৰে, আৰু কৰাওনিষেধ । কিন্তু, ভট্টাচাৰ্য্যই বিপৰীত ব্যবহাৰ কৰা বাবে এদিন ক্ৰীষ্ণ সিংহ মহাৰাজে ভট্টাচাৰ্য্যক চোলা পাগুৰী নিপিষ্কাৰ কাৰণ শাস্তি দিলে । তেতিয়া ভট্টাচাৰ্য্যই এই দৰে উত্তৰ দিলে ।

মহাৰাজ ! ব্ৰাহ্মণ সহগুণ বিশিষ্ট, পোষাকো সাংখ্যিক ভাবে কৰিব লাগে । শাস্ত্ৰত কথিত আছে যে “সদো-পবীতিনা ভাব্যম্” অৰ্থাৎ ব্ৰাহ্মণে সততে দক্ষিণোপ-বীতি হৈ থাকিব লাগে । কিন্তু, চোলা আৰু পাগুৰী পিন্ধিলে দক্ষিণোপবীতত ব্যাঘাত হয় । তদুপৰি শাস্ত্ৰত উল্লেখ আছে যে “উক্ষীৰী কুম্ভা কৌ নমঃ” চোলা পাগুৰী

পিক্কেলে নাজঠা হয়। ব্ৰাহ্মণে আন সময়ত চোলা পাগুৰী পিক্কেলেও কৰ্ম্মত পিক্কা উঠত নহয়। শাস্ত্ৰ-মতে ৰাজ দৰ্শনো কৰ্ম্মই, এতেকে কৰ্ম্মস্থ ব্ৰাহ্মণক চোলা পাগুৰী পিক্কেবলৈ যেম মহাৰাজৰ অনুমতি নহয়, এয়ে বিণীত প্ৰাৰ্থনা। ৰজ্জসিংহ মহাৰাজে এইকপ উত্তৰ শুনি ঘৰ সজ্জাৰ পালে, সেই দিনাই মহাৰাজে পদ্মনাভ গোস্থামীক “ মুৰ্খালমূৰীয়া ” পদপৰে ভূষিত কৰিলে।

থাকিবৰ নিমন্ত্ৰে মাজালিৰ শাকোপৰা গ্ৰামৰ ওচৰত কলাকটা নদীৰ দাঁতিত ৰীতি মত ধাপ মৰাই বাড়ী কৰি চণ্ডিমণ্ডপ দাঁতৰ ঘৰ সমেত ঘৰ কৰাই দিয়ালে। এটা ডাঙ্গৰ পুখুৰী, চাৰিটা পাটনাদ কৰাই দিয়ালে। পৰি কৰৰ কাৰণ বন্দী নেটীৰ পৰিয়াল দিলে। সেন্দূৰী ডুব বৌমাৰি, খৰিৰটা এই তিনিখন বিল দিলে। দিছেখাটত ১০০ পুৰা, কাকদঙ্গাৰ দাঁতিত হোকোৰা খাটত ১০০ পুৰা, গক খোজা পৰ্বতৰ ওচৰ বজাখাটত ১০০ পুৰা, ভূমি ব্ৰহ্মোত্তৰ কৰি দিলে। গোসাঁই মাজালিৰ পৰা আহি বজাক দেখা কৰি থাকিবৰ কাৰণ গৰগাঁও নগৰৰ ওচৰতে বাড়ী ঘৰ কৰাই দিয়ালে।

চতুৰ্থ পৰিচ্ছেদ।

পদ্মনাভ গোস্বামীৰ দিনৰ পৰাই প্ৰথমে আসামত সাধাৰণত প্ৰকাশ্য ৰূপে তা জ্ঞকী দীক্ষা প্ৰচাৰ হয়। কিন্তু, পদ্মনাভ গোস্বামীয়ে যাকে তাকে দীক্ষা নিদিছিল। তন্ত্ৰোক্ত মতে উপযুক্ত শিষ্য পালে পৰীক্ষা কৰিহে শষ্য কৰাইছিল। সেই কাৰণেই এতিয়ও আমালোকৰ শিষ্যৰ সংখ্যা কম। কদ্ৰসিংহাদি ৰজাৰ অমোলত কেনে লোকেই প্ৰতিমা সাজি শাৰদীয় দুৰ্গোৎসৱ কৰিব নোৱাৰিছিলে। কিন্তু, জগদম্বাৰ কৃপাত মূৰ্ত্তি সাজ প্ৰকাশ্য ৰূপে দুৰ্গোৎসৱ কৰিবলৈ পদ্মনাভ আৰু তদীয় সন্ততি সকলে ৰজাৰ পৰা বিশেষ ৰূপে অনুমতি পাইছিলে।

এদিন কদ্ৰসিংহ ৰজাই পদ্মনাভ গোসাঁইক কলে যে আপোনাৰ বাস স্থান অনেক দূৰ হল, মাজত ব্ৰহ্মপুত্ৰ নদ, আপোনাক মোক সততেই লাগে। আপুনি কিন্তু, স্থায়ী ভাবে নগৰত থাকিবলৈ অনিচ্ছুক, এতেকে আপোনাৰ এজন সন্তানক নগৰৰ বহাত ৰাখিব লাগে। গোস্বামী দেৱেও ৰজাৰ অ'দেশ মতে জ্যেষ্ঠপুত্ৰ বীৰেশ্বৰ গোসাঁ-

ইব পুত্ৰ কজ্জেশ্বৰ গোসাঁইক গৰগাঁও নগৰত থাকিবলৈ পঠালে। বীৰেশ্বৰ গোসাঁইৰ আচৰণ পূৰ্ব্বতন ঋষি সকলৰ নিচিনা যবে সাধাৰণে এই জনা গোসাঁইক ঋষি গোসাঁই বুলিছিল। পুতেক গৰগাঁওত থকা বাবে গৰ-গঞা গোসাঁয়ো বুলিছিল।

এইদৰে কিছুদিন অতীত হলত ৰুদ্ৰসিংহ মহাৰাজৰ মৃত্যুৰ প্ৰায় দুই বছৰ মানৰ আগত এদিন মহাৰাজে পদ্মনাভ গোস্বামীক মতাই আনি কলে। গোসাঁই দেউ ! মোৰ পাচঁ টি লৰা, ইহঁত জ্যেষ্ঠানুক্ৰমে বজা হবলৈ মোৰ অনুমতি আছে। জ্যেষ্ঠ আৰু দ্বিতীয় পুত্ৰৰ দীক্ষাৰ সময়ো হ'ল, এই দুটা লৰাক আপুনি এই দীক্ষা দিয়ক। পদ্মনাভ গোস্বামী বীতশ্ৰু আছিলে, তেওঁৰ সাংসা-ৰিক বিষয়ত আসক্তি সামান্য। বজাৰ এই কথা শুনি গোসাঁয়ে অলপ ভাবি কলে যে, মহাৰাজ ! মোক আজিলৈ অবসৰ দিয়ক, কাইলৈ বিহিত জনাম। পাচ দিনা বজাক জনালে যে, মহাৰাজ ! ব্ৰাহ্মণৰ জাতি পদ্মপত্ৰৰ জলৰ নিচিনা। কলিযুগত বেগতে ধৰ্ম্মবিচলিত হোৱাৰ সম্ভৱ। আৰু গুৰুশিষ্যৰ সম্বন্ধ সাধাৰণ নহয়, অনেক জন্মৰ সঞ্চিত কৰ্ম্মফল দ্বাৰা হে গুৰু শিষ্যৰ সম্বন্ধ ঘটে। আৰু গুৰু শিষ্য পৰস্পৰ পৰীক্ষিত হব লাগে। শাস্ত্ৰত উক্ত আছে যে—

বৰ্ষেকেন ভবেদ্যোগ্যো বিপ্রোক্তঃ সমম্বিতঃ ।

বৰ্ষয়েণ বাজন্তো বৈশ্যন্ত বৎসৰৈ জিতিঃ ॥

চতুৰ্ভি-বৎসৰৈঃ শূদ্রঃ কথিতা শিষ্য যোগ্যতা ॥

ব্রাহ্মণক একবছৰ, ক্ষত্ৰিয়ক দুই বছৰ, বৈশ্যক

তিনি বছৰ, শূদ্রক চাৰি বছৰ পৰীক্ষা কৰি দীক্ষিত কৰিব লাগে । আপোনালোক শূদ্র ধৰ্ম্মগ্ৰাহী বাবে চাৰিবছৰ পৰীক্ষা কৰিহে দীক্ষিত কৰিব পাৰি । 'কৌৰ্ব'ৰ সকলক চাৰিবছৰ পৰীক্ষা কৰাও আমাৰ নিচিনা নিবীহ ব্ৰাহ্মণৰ পক্ষে অসম্ভব । ইয়াৰ বাহিৰেও আমাৰ পুত্ৰ পৌত্ৰাদি যদি বজাৰ গুৰু হৈ সম্পত্তি মান হয়, তেতিয়া ধৰ্ম্মবিচলিত হোৱাৰ সম্ভব । ধৰ্ম্মবিচলিত হলে নিশ্চয় অধোগামী হ'ব লাগিব, পুত্ৰ পৌত্ৰাদিৰ দুশ্চাৰিত্ৰ্য্যত আমাৰো অধঃপতন অনিবাৰ্য্য । এতেকে মহাবাজ ! এই বিষয়ে মোকৈ কমা কবোক ।

যদি মহাবাজৰ একান্ত ইচ্ছা, তেনে হলে শান্তি পুৰত টেকেৰা মহা ভট্টাচাৰ্য্যৰ ঘৰৰ কুকৰাম স্ময় বাগীশ নামে এজন সিদ্ধ পুৰুষ আছে । নবদ্বীপত পঢ়োতে ডেউ মোৰ সহপাঠী আছিলে এই বাবে ডেউৰ সহিত মোৰ বিশেষ বন্ধুতা আছে । মহাবাজে অনুমতি কৰিলে সেই জনসাধু পুৰুষক মই অনাট দিব পাৰো । মহাবাজে

গোস্বামীৰ এই প্রস্তাবত বাজি হৈ লোকজন পঠাই শান্তি পুৰব পৰা কৃষ্ণবাম শ্যায় বাগীশক গৰগাঁও নগৰলৈ অনালে। কিন্তু শ্যায় বাগীশক দেখি বজাই তেওঁৰ আগত কোনো কথা বাক্য নকৰিলে। কিছুদিন নগৰতে বাশি শেষত কলে যে, আৰু কিছুদিন গুৱাহাটীতে থাকক গৈ। মই অলপৰ পাচতে তলৈ গৈ আপোনাৰ সহিত যি কথা হ'ব লাগে হম গৈ। নায় বাগীশ বৰদেও বজাৰ অনুমতি গতে গুৱাহাটীলৈ গল, কিন্তু, প্ৰত্যৰণা কৰা বাবে অন্তৰে বজাত কষ্ট হল। শ্যায়বাগীশ গুৱাহাটীলৈ যোৱাৰ পাচতে বজাৰ নগৰত অনেক উপজ্ঞান হল। শেহত অনেক বজাত জন লে যে, মহাৰাজ ! এজন শিক্ষপুৰুষক অ নি প্ৰত্যৰণা কৰা বাবে নগৰত উপজ্ঞান হৈছে। যদি ইমানতে ভট্টাচাৰ্য্যক সন্তোষ নকৰে দেশত অনেক বেয়া হ'ব।

অনেকে এইদৰে অনুৰোধ কৰাত মহাৰাজ কল্প সিংহই কোঁৱৰ সকলক লৈ গুৱাহাটীলৈ যাত্ৰা কৰিলে। বজাই ৰাজ অনুমতিৰে লাহেতেই বাটত অনেক দিন হোৱাত কৃষ্ণবামশ্যায়বাগীশ দেশলৈ উভতি গল। বজাও গুৱাহাটী পাই হঠাৎ বেমাৰ হৈ মৃত্যু হল। বজাই মৃত্যুৰ পূৰ্বসময়ত কৈ গল যে শিবসিংহ আদি কোঁৱৰ সকল কোম্পানীৰূপে বজা হ'ব আৰু কৃষ্ণবাম বা তদীয় পুত্ৰাদিত

শিষ্য ২৬। কদ্রাসিংহ বজাৰ অনুমতি মতে সম্বৎসৰৰ পাঁচত শিবসিংহ বজাই কৃষ্ণৰাম শ্ৰায়বাগীশক আনি দীক্ষিত হয়। নীলাচল পৰ্বতত থাকিবলৈ ঠাই দিয়ে; তদনুসাৰে পৰ্বতীয়া গোসাঁই নাম হয়। উত্তৰ গুৱাহাটীত অনেক মাটি ব্ৰহ্মোত্তৰ কৰি দিয়ে, শাস্তিপুৰৰ সিমুলীয়াত পকাদালান কৰাই দিয়ে। সেই কালৰ পৰাই আসামত বঙ্গদেশীয় ব্ৰাহ্মণৰ গুৰু গোঁৰব বৃদ্ধি হয়। বঙ্গদেশত পৰ্বতীয়া গোসাঁইক “আসাম ভট্টাচাৰ্য্য” বোলে। মুকলিমুৰীয়া আৰু পৰ্বতীয়াই বজাক বজাৰ লক্ষ্মীনাৰায়ণৰ মন্দিৰত গৈ পূজাৰ নিৰ্ম্মালি দি আশীৰ্ব্বাদ কৰিব লাগে। সেই সময়ত দুই জনা গোসাঁইৰ বহা আসন বঙ্গা বানত, বজাই কলা বানতত বহে। বজাৰ বৰ চৰাটৈ এই দুই জনা গোসাঁই ঘাব নালাগে, চৰাতু বজাৰ উচ্চ সিংহাসন থকাবাবে বজাৰ নিষেধ।

বজা নিজে শিষ্য হোৱাবাবে অধিকাংশ ৰাজবিষয়াও পৰ্বতীয়াৰশিষ্য হয়। শিবসিংহ আৰু প্ৰমত্ত সিংহ সপৰিবাৰে পৰ্বতীয়াৰ শিষ্য হয়। ৰাজেশ্বৰ সিংহও পৰ্বতীয়াৰেই শিষ্য, কিন্তু, ৰামকৃষ্ণৰ পোন্ধ্ৰ সন্তানত শিষ্য হোৱা বাবে এই জনাক নাভী গোসাঁই বোলে। নাভী গোসাঁইৰ বসতি পূৰ্বৰ বৰ্দ্ধমান, এতিয়াও বৰ্দ্ধমানতে আছে। নাভী গোসাঁইৰ বৰ্দ্ধমানত ভূ সম্পদ আশী-

মত অধিক নহয় । নাতী গোসাঁইৰ মান মৰ্যাদা আৰু
বহাৰ নিয়ম পৰ্ব্বতীয়াৰ দৰেই ।

লক্ষ্মীসিংহ বজা বমানন্দ আচাৰ্য্যত শিষ্য হয়,
বমানন্দ আচাৰ্য্যৰ পূৰ্ব্বপুৰুষ কাম্য কুজ সমাগত । কিন্তু,
কনৌজৰ পৰা পোনেই আসামলৈ অহা যেন অনুমান
নহয় । বঙ্গদেশৰ আদি শূৰ বজাই ১১৯ সন্থত কনৌ-
জৰ পৰা পাঁচ গোত্ৰৰ পাঁচ জন বৈদিক ব্ৰাহ্মণ অনাই ।
পাঁচজন ব্ৰাহ্মণৰ ভিতৰত এজন ভৰদ্বাজ গোত্ৰৰ ব্ৰাহ্মণ
আছে, সেই জনৰ সন্ততি কালক্ৰমে আসামলৈ আহে ।
বমানন্দৰ পূৰ্ব্বপুৰুষ বঙ্গ দেশৰ পৰা অহাৰ বিশেষ
অনুমান এই যে, সিলোলাক বঙ্গ দেশীয় নাতী গোসাঁইৰ
শিষ্য । বঙ্গদেশৰ পৰা নাহিলে বঙ্গ দেশীয় গুৰু হোৱা
অসম্ভব । যৰ পৰাই আহোক বমানন্দ এজন শাস্ত্ৰত আৰু
সদাচাৰী কৃতী পুৰুষ । এই জনাই জয়সাগৰ শিবদলত
আচাৰ্য্য পদত অধিষ্ঠিত আছিলে । এই আচাৰ্য্যই লক্ষ্মী
সিংহ বজাৰ অধ্যাপক, আৰু দুইবোৰ ভিতৰত সৌজদা
আছিলে । লক্ষ্মী সিংহ বজা এই আচাৰ্য্যতে দীক্ষিত হয়,
আৰু আচাৰ্য্যক ২ গোসাঁই নাম দিয়ে ।

মাজালিৰ পছমবাত ঠাই দিয়া বাবে নগোসাঁইক
পছমৰীয়া গোসাঁয়ো বোলে । নগোসাঁইৰ মান মৰ্যাদা
পৰ্ব্বতীয়াৰ সহিত প্ৰায় তুল্য নগোসাঁইৰ বহা আসন

বগ ঠাঙ্গা । আৰু পৰ্ব্বভাৰ্য্য বা নাভী গোসাঁইৰ সহিত
কোনো সময়ত বাজসভাত বহিব লগা হলে পৰস্পৰে
নেদেখাকৈ মাজত ঢাকনি থাকে । নগোসাঁই নাভী
গোসাঁইৰ শিষ্য বাবেই এই নিয়ম । গোবীসিংহ বজাও
নগোসাঁইৰে শিষ্য ।

পঞ্চম পৰিচ্ছেদ ।

পদ্মনাভ গোস্বামীৰ প্ৰথমপুত্ৰ বীৰেশ্বৰ অপৰ্য্যায়
ঋষি গোসাঁই তৎ পুত্ৰ কদম্বেশ্বৰ, তৎ পুত্ৰ হৰ গোবিন্দ ।
হৰগোবিন্দৰ পুত্ৰ চাৰিজন, ১ম শিঃগোবিন্দ, ২য় গজা-
গোবিন্দ, ৩য় বাম গোবিন্দ, ৪র্থ, বজ্জ গোবিন্দ ।
শিবগোবিন্দ আৰু গজাগোবিন্দৰ দোহত্ৰ সন্তান আছে ।
বামগোবিন্দ অবিবাহিত অবস্থাতে মৃত্যু হয় । কদম্বগোবি-
ন্দও সম্যাস অবলম্বন কৰে । ঋষি গোসাঁই বা গৰ-
গঞা গোসাঁইৰ ইমানতে সন্ততি উচ্ছেদ হয় ।

পদ্মনাভৰ দ্বিতীয় পুত্ৰ ধীৰেশ্বৰ, তৎ পুত্ৰ শ্ৰীবাম,
তৎ পুত্ৰ অ'জ্ঞাবাম, তৎ পুত্ৰ দামোদৰ ; দামোদৰক
সাধাৰণে বলিয়া গোসাঁই বোলে । দামোদৰেও ধীৰেশ্বৰৰ
সন্ততিৰ শেষ হয় । পদ্মনাভৰ তৃতীয় পুত্ৰ বাগেশ্বৰ,
তৎ পুত্ৰ বাম কদম্ব বাম কদম্বই বোল বছৰতে সম্যাসী

হৈ দেশপৰ্য্যটন কৰে। পদ্মনাভৰ চতুৰ্থ পুত্ৰ হৰিহৰ, ৩৭ পুত্ৰ বটুকৃষ্ণ, ৩৭ পুত্ৰ কালীকৃষ্ণ। কালীকৃষ্ণে হৰিহৰৰ শেষ।

পদ্মনাভৰ পঞ্চম বা কনিষ্ঠপুত্ৰ ধৰ্ম্মেশ্বৰ, ধৰ্ম্মেশ্বৰ পদ্মনাভৰ অতি মৰমৰ পুত্ৰ, এওঁক দৰ্শন পঢ়িবৰ কাৰণ নবদ্বীপলৈ পঠাইছিল। ধৰ্ম্মেশ্বৰে নবদ্বীপত তিনিবছৰ পঢ়োতেই গ্ৰহণীৰোগত আক্ৰান্ত হয়। প্ৰিয়পুত্ৰৰ এই দুঃসম্বাদ পাই পদ্মনাভ নবদ্বীপলৈ যায়। ধৰ্ম্মেশ্বৰে কথমপি গ্ৰহণীৰোগৰ পৰা আৰোগ্য হয়। পাচত ধৰ্ম্মেশ্বৰক লগত লৈ পদ্মনাভে কাশীধামলৈ যায়, তাতে হঠাৎ গ্ৰহণী হৈ পদ্মনাভে শিবক লাভ কৰে। ধৰ্ম্মেশ্বৰে পিতৃ দেবক কাশীৰ ব্ৰহ্ম নালত দাহ কৰি দাহাৰাশয় গঙ্গাত নিক্ষেপন কৰে। মহাপুৰুষৰ পবিত্ৰ আত্মা অনন্ত ধামত লীন হয়।

ধৰ্ম্মেশ্বৰে কাশীতে দশাহ কৃত শেষ কৰি উজ্জাই আহি গয়াত প্ৰেত পিণ্ড দি ঘৰ পায়হি। ধৰ্ম্মেশ্বৰ গোসায়ে কাশীৰ পৰা এজনা আঠ মুনিহা স্ময়ন্ত্ৰ শিবলিঙ্গ আনিছিল; সেই শিবলিঙ্গ প্ৰথম মাজালিত ৰাখে, তাৰ পাচত যোৰহাটৰ দিচৈত থকা বটুকৃষ্ণ গোসায়েৰ তত্বাবধানত থাকে : সেই জন শিবৰ নাম বিশ্বনাথ, তেওঁৰ নামে ৰাভেশ্বৰ বজাই পৃথকে দেৱালয় কৰাই দিয়ে

আৰু ভক্তৰা মৰা খাটিত ২৪ পুৰা মাতী দেবোত্তৰ কৰি দিয়ে । এতিয়া সেই বিদ্বান্ধ শিৱ ডেবগাৱ'ৰ শ্ৰীমুখ কৃষ্ণ চক্ৰ গোস্বামীৰ চণ্ডীৰূপ আছে ।

ধৰ্ম্মেশ্বৰ গোস্বামী পিতৃ দৰেই শাস্ত্ৰজ্ঞ আৰু শিদ্ধ পুৰুষ । ধৰ্ম্মেশ্বৰ গোস্বামীয়ে ধাপকটাৰ সিদ্ধনাথ বহনুৰ দুহিতৃ অদিতি দেবীক বিবাহ কৰায় । ধৰ্ম্মেশ্বৰৰ পুত্ৰ ১ম নৃসিংহ, ২য় বাসুদেব, ৩য় নাৰায়ণ, ৪র্থ গোবীনাথ, ৫ম যমুনা নাথ, প্ৰথম আৰু দ্বিতীয় দুইজন নিঃসন্তান । তৃতীয় নাৰায়ণে শিবাচাৰ্য্যৰ দুহিতৃ সাবিত্ৰী দেবীক বিবাহ কৰায় । নাৰায়ণৰ দুই কন্যা এক পুত্ৰ । পুত্ৰৰ ২৩ বছৰতে নাৰায়ণ গোসাঁই গুৱাহাটীত পৰলোক হয় । এই জনা গোসাঁয়ে নাৰায়ণীৰ বিয়োগতে ইচ্ছা মতে প্ৰাণ ত্যাগ কৰে ।

প্ৰণত্যাগৰ কাৰণ এই মৰণৰ বিজ্ঞোহিত গোবীনাথ সিংহ বজা সপৰিবাৰে গুৱাহাটীলৈ যায় । নাৰায়ণ গোসাঁইয়ে দুই ভাতৃ সহিত সপৰিবাৰে বজাৰ অশ্ৰুতে গুৱাহাটীতে থাকে । সেই সময়তে শাৰদীয় দুৰ্গা পূজা হয় । বজাপৰত আৰু গোসাঁইৰ ঘৰত দুৰ্গা পূজা হয় ; চতুৰ্থীৰ দিনা বজাৰ প্ৰতিমা জাকফুৰা গৰুয়ে ভাজে । বজাৰ প্ৰতিমা নষ্ট হোৱাত বজাৰ এজন খাটেগীয়াৰৰ খাটনি মতে বজাই গোসাঁইৰ দলভূজা প্ৰতিমা পঞ্চমীৰ দিনা বলেৰে নিয়মিত পূজা কৰে । মাৰা

ইশ গোস্থামীয়ে সেই বিচ্ছেদ শোকতে বিজয়াদশমীৰ দিনা
 ভগবতীৰ বিসৰ্জনৰ পাচত অলপ স্বৰত অজ্ঞান হৈ
 সম্ভাৱে নম্বৰ দেহ পৰিত্যাগ কৰি অনন্তধামত লীন হয় ।
 নাৰায়ণৰ এক মাত্ৰ পুত্ৰ চন্দ্ৰশেখৰ গোস্থামী ; এই জন
 গোসাঁই দেশ ভগণত জন্মহোৱা বাবে সাধাৰণে এই
 জনাক ভগনি গোসাঁই বুলিছিল । এই জনাৰ শিশু
 কালতে পিতৃ বিয়োগ হোৱা বাবে পিতৃব্য দুই জনাই
 অনেক স্নেহ আৰু যত্ন কৰি পঢ়ায় । ব্যাকৰণ সাহিত্যত
 ভাল বুৎপত্তি হোৱাত বুড়া গোহাঞিৰ নববত্ৰৰ পণ্ডিত
 সকলে পৰীক্ষা কৰে । নববত্ৰ পণ্ডিত সকলৰ বাচনি
 মাত্ৰ বুড়া গোহাঞি ডাঙ্গৰীয়াই খবছ দি চন্দ্ৰশেখৰক
 নবদ্বীপলৈ পঠায় । তেতিয়া ১৫৪০ৰ বয়স কুৰি বছৰ মান
 হৈ হব । এক মাত্ৰ পুত্ৰৰ স্নেহত মাতৃ দেৱী সাবিত্ৰীও
 লগতে নবদ্বীপলৈ যায় ।

নবদ্বীপলৈ যোৱাৰ পূৰ্বেই পিতৃব্য দুইজনৰ অনু-
 মোদন মতে কালিন্দী আৰু উত্তৰা দুইজনী বান্ধেকক
 বিবাহ দিয়ে । কালিন্দী দেৱীক উত্তৰ লখীমপুৰৰ মাহ-
 বাৰ কান্ধদেৱ গোস্থামীলৈ বিবাহ দিয়ে । সেই কালিন্দী
 দেৱীৰ পুত্ৰ কৃতপূৰ্ব, আউনী আটি সত্ৰৰ ৬ দেৱদত্ত
 অধিকাৰ গোস্থামী আৰু ৬৪শ্ৰেষ্ঠৰ ডেকা গোস্থামী ।
 এতিয়া কালিন্দী দেৱীৰ পুত্ৰ সম্ভৱি সংসাৰত নাই,
 কিন্তু হুহিতুৰ সম্ভৱি আছে । উত্তৰা দেৱীক আগমা-

চাৰ্ঘ্যৰ শিশুকাস্ত্ৰ বক্ৰালৈ বিনাহ দিযে । উত্তৰাৰ গুহ
সম্ভৃতি আৰু দুহিতৃ সম্ভৃতি বৰ্ত্তমান আছে ।

চন্দ্ৰশেখৰ গোস্বামীয়ে নবদীপত স্মৃতি আৰু দৰ্শন
অধ্যয়ন কৰে । স্নেহময়ী জননীৰ সেৱা পবিত্ৰ গঙ্গা
তীৰত দেখা গৈছে । তদীয় সৎ পুত্ৰই তাতেই সপি-
তীকৰণ পৰ্য্যন্ত ঔদ্ধেদিক ক্ৰিয়া শেষ কৰে । নবদী-
পত পণ্ডিত মণ্ডলীয়ে চন্দ্ৰশেখৰক সিদ্ধান্ত বাগীশ উপা-
ধিৰে ভূষিত কৰে । নবদীপতে চন্দ্ৰশেখৰে স্মৃতিতত্ত্ব
আৰু স্মৃতি বিবেকৰ অনেক পুথি লেখি আনে । নব-
দীপত পাঠ সমাপ্ত কৰি কাণীত বেদান্ত দৰ্শন অধ্যয়ন
কৰে । বেদান্ত দৰ্শনৰ পাঠ শেষ কৰি প্ৰয়াগাদি তীৰ্থ
পৰ্য্যনাস্থে নিজৰ দেশলৈ আহে ।

এই জনাৰ বিবাহ প্ৰায় চল্লিছ মান বয়সত হৈ
হৈছিল । মাহৰাৰ বাসুদেব গোস্বামীৰ অপৰ পত্নীৰ
দুহিতৃ সুৰেশ্বৰীৰ সহিত চন্দ্ৰ শেখৰৰ বিবাহ হয় ।
চন্দ্ৰশেখৰৰ একমাত্ৰ পুত্ৰ বামচন্দ্ৰ, বামচন্দ্ৰৰ শৈশব
কালতে মাতৃ বিয়োগ হয় । পত্নী বিয়োগৰ পাচত চন্দ্ৰ-
শেখৰে শিশু পুত্ৰক বায়েক কালিন্দী দেৱীৰ লগত থৈ
পুনঃ গঙ্গাদি তীৰ্থ পৰ্য্যটন কৰে । বামচন্দ্ৰক উপনীত
কৰি লগত লৈ অনেক কাল গুৱাহাটীৰ বেণতলা অঞ্চল
ঠাইত কাল অতি বাহিত কৰে । ১৭৬৮ শকৰ ২৩ কাৰ্ত্তি

কত যোৰহাটৰ বালিগাঁও মোক্তাভ বাড়ী ঘৰ লয় ।
 এই বসতিৰ পৰাই জাজিৰ ধৰ্ম্মোদ্ধৰ বৰদ্বাৰ দুহিতু
 ৩৮৮গোদেবীক ৰাম চন্দ্ৰলৈ বিবাহ কৰায় । চিৰদিন
 বিদেশত ভ্ৰমণ কৰাৰ বাবে এই জনা গোসাঁইক বিদেশী
 গোসাঁইও বুলিছিল । চন্দ্ৰশেখৰ গোসাঁই হৃদচ্ছ । ভাতে
 লজ্জুৰ, আত্মাভিমানৰ লেশ নই আৰু সততে ধ্যান মগ্ন ।
 চন্দ্ৰশেখৰ গোস্বামী যোৰহাটত বসতি কৰিলত ৩৮৮৮
 গোসাঁইৰ শিষ্য সকলে তেওঁকে গুৰু স্বীকাৰ কৰিলে
 চিৰদিন দেশে বিদেশে ভ্ৰমণ কৰাত সম্পত্তি বুলিবলৈ
 একো নাছিলে । চন্দ্ৰশেখৰ গোস্বামী ১৭৮৬ শকত
 ৮৫ বছৰ বয়সত মানবদেহ পৰিহাৰ কৰি অনন্ত ধাগত
 লীন হয় । চন্দ্ৰশেখৰ গোস্বামীৰ এক মাত্ৰ পুত্ৰ ৰামচন্দ্ৰ
 গোস্বামী, ৰামচন্দ্ৰৰ পুত্ৰ শ্ৰীকান্তিচন্দ্ৰ । কীৰ্ত্তিচন্দ্ৰৰ
 শ্ৰীকালীচন্দ্ৰ আদি তিনি জন পুত্ৰ । ধৰ্ম্মোদ্ধৰ গোস্বামীৰ
 চতুৰ্থ পুত্ৰ গোবীনাথ, গোবীনাথ গোস্বামী মহা ভাগ্যবান
 পুৰুষ । যি জনে পুত্ৰ পোৱা দুহিতু দোহিত্ৰ দ্বাৰা বেষ্টিত হৈ
 পৰম সুখে ১১৩ বছৰ দীৰ্ঘজীৱন লাভ কৰি কাল নিদালে
 গোবীনাথ গোস্বামী বাক্যসিদ্ধ পুৰুষ আছিলে । গোবী-
 নাথ গোস্বামী মাজালিৰ পৰা আহি দেবগ্ৰামত বসতি
 কৰে । গোবীনাথ গোস্বামীয়ে মাজালিৰ বস্তাৰ গঞা
 শ্ৰীনাথ মহন্তৰ দুহিতু মন্দোদৰীক বিবাহ কৰায় ।

গৌৰীনাথ গোস্বামীৰ পুত্ৰ তিনিজন, ১ম শ্ৰীকৰ্ণদেৱ,
২য় লক্ষ্মীনাথায়ণ, তৃতীয় পূৰ্ণানন্দ । শ্ৰীকৰ্ণদেবে
জ্যেষ্ঠৰ আধাৰমহন্তৰ দুহিতৃ দময়ন্তীক বিবাহ কৰায়,
তাৰ পুত্ৰ দুইজন । প্ৰথম গোপালচন্দ্ৰ দ্বিতীয় ভগবান-
চন্দ্ৰ গোপালচন্দ্ৰই কমলেশ্বৰ শৰ্ম্মা বাপুবৰুৱাৰ দুহিতৃ
বভ্ৰেশ্বৰীক বিবাহ কৰায় । গোপালচন্দ্ৰৰ পুত্ৰ চাৰিজন,
প্ৰথম শ্ৰীকৃষ্ণচন্দ্ৰ দ্বিতীয় ৬শোভনচন্দ্ৰ তৃতীয় শ্ৰীনিবাস-
চন্দ্ৰ, ৪র্থ মৃত্যুঞ্জয় । গোপালচন্দ্ৰ সাধুপুৰুষ ১৮১২শকত
অক্টোবৰ মাস তীৰ্থলৈ গৈ ৮কালীধামত শিবত্ৰ লভ
কৰে । ভগবানচন্দ্ৰ নিঃসন্তান । লক্ষ্মীনাথায়ণে
শ্ৰীয়াবাগীশৰ যদুৰামৰ দুহিতৃ বভ্ৰীক বিবাহ কৰায় ।
লক্ষ্মীনাথায়ণৰ পুত্ৰ তিনিজন, প্ৰথম শ্ৰীপুৰন্দৰ, দ্বিতীয়
ভজননাথ, তৃতীয় হৰিনাথায়ণ । পুৰন্দৰৰ পুত্ৰ শ্ৰীহৰেশ্বৰ
আদি চাৰিজন । ভজননাথৰ শ্ৰীকালীকৃষ্ণ আদি দুইজন ।

পূৰ্ণানন্দ গোস্বামীয়ে বাববাচাৰ্যৰ লক্ষ্মীনাথৰ
দুহিতৃ হৈমবতীক বিবাহ কৰায় । এই জনাৰ পুত্ৰ
তিনিজন, ১ম শ্ৰীকীৰ্ত্তিচন্দ্ৰ, ২য় শ্ৰীচন্দ্ৰনাথ, ৩য় জগৎ-
চন্দ্ৰ । কীৰ্ত্তিচন্দ্ৰৰ শ্ৰীকৃষ্ণচন্দ্ৰ আদি পুত্ৰ ৫ জন,
চন্দ্ৰনাথৰ শ্ৰীপ্ৰভাচন্দ্ৰ আদি পুত্ৰ তিনিজন, ৬পূৰ্ণানন্দ
গোস্বামী দেবভাস্কৰগৃহীত পুৰুষ, স্বত্বকাল, পৰ্য্যন্ত নিত্য
নৈমিত্তিক ক্ৰিয়া বীতিমতে কৰিব পাৰিছিল । শেষ

অবস্থাত এইজন্য গোঁসাঁয়ে নবম্যাদিকল্প আৰু প্ৰতিপদাদি কল্পৰ পৰা শাবদীয় দুৰ্গা পূজা কৰিছিল । এই জনাই উপাস্ত দেবতাৰ মহাপুৰুষৰূপ কৰিছিল । দেবগৃহ প্ৰতিষ্ঠা, বৃহদামায়, জলাসংগোৎসৰ্গ, ব্ৰহ্মপ্ৰতিষ্ঠা, গজাদিতীৰ্থ দৰ্শন কাৰ্য্য, বৃষোৎসৰ্গাদি অনেক সৎকাৰ্য্য কৰিছিল । বৃদ্ধঅবস্থাতো শীতকালত শীতল জলেবেই স্নান কৰিছিল । ত'ৰ সমান শাস্ত্ৰজ্ঞ ব্যক্তি বৰ্ত্তমান সময়ত নাই বুলিলেই হয় । বুদ্ধি তীক্ষ্ণতা বাবে ভ্ৰমশূন্য সিদ্ধান্ত কৰিব পাৰিছিল । জেষ্ঠ সকলৰ সহিত বিভক্ত হৈ দেবগ্ৰামৰ পৰা কুড়াল শুৰিত বসতি কৰে । সেই ঠাইতে বিনাশ্ৰমে পৰবিষ্ঠাৰ কৃপাত অনেক সম্পত্তি উপাৰ্জন কৰে । শেষৰ বৃদ্ধ আৰু জ্ঞানী গোঁসাঁই বুলি অনেকৰ পূজ্য হৈছিল । নিৰ্বিবাদে জীৱন যাত্ৰা নিৰ্ব্বাহ কৰি ৮৫ বছৰ বয়সত ১৮২১ শকত সম্ভ্ৰানে মানব দেহ এৰি দেবস্থ লাভ কৰে । এইজন্য গোঁসাঁইত পৰবিষ্ঠাৰ বিশেষ অনুগ্ৰহ থকাৰ চিন পোৱা যায় । এইজন্যে মহাপুৰুষ পদ্মনাভ গোঁস্বামীৰ প্ৰপৌত্ৰৰ শেষ হয় ।

ধৰ্ম্মেশ্বৰ গোঁসাঁইৰ পঞ্চম বা কনিষ্ঠপুত্ৰ মধুৱানাথ, কনিষ্ঠ পুত্ৰত সকলোৰে আদৰ বেচি । ধৰ্ম্মেশ্বৰে মধুৱানাথক নবদীপত থৈ পঢ়াইছিল । নবদীপত পাঠ

শেষ কৰাৰ পাচত তত্ৰত্য পণ্ডিত সকলে মধুৰানাথক
তৰ্কালঙ্কাৰ উপাধি দিয়ে । মধুৰানাথ গোস্বামীয়ে
দিলিহাল ভট্টাচাৰ্য্য কৃষ্ণনাথৰ ছহিত্ৰ ধনেশ্বৰীক বিবাহ
কৰায় । কৃষ্ণনাথৰ ছহিত্ৰ হলেও এই কষ্টাক নিজ-
কষ্টা কপে নাভী গোসাঁয়ে বিবাহ দিয়ে । মধুৰানাথ
গোস্বামীয়ে যোৰহাটৰ কুহুম যোগনীয়া গাওঁত বসতি
কৰে । মধুৰানাথৰ পুত্ৰ তিনিজন, ১ম বামচন্দ্ৰ, দ্বিতীয়
কৃষ্ণচন্দ্ৰ, তৃতীয় পূৰ্ণচন্দ্ৰ । বামচন্দ্ৰ কৃষ্ণচন্দ্ৰ নিঃসন্তান ।
পূৰ্ণচন্দ্ৰই জালকুৰিয়া ভবনাথ মহন্তৰ ছহিত্ৰ চিত্ৰাদেৱীক
বিবাহ কৰায় । পূৰ্ণচন্দ্ৰৰ পুত্ৰ হৰিচন্দ্ৰ; হৰিচন্দ্ৰ
গোস্বামী ৫৬ বছৰ বয়সত ১৮৩৩ শকত ভাদ্ৰে মাহত
সজ্ঞানে অত্যন্ত দেবতাৰ নাম উচ্চাৰণ কৰি পৰলোক
হয় । ত'ৰ পুত্ৰ শ্ৰীঅচ্যুতচন্দ্ৰ আদি তিনিজন ; দশৰথ
ভট্টাচাৰ্য্যৰ সহিত কনৌজৰ পৰা অহা বৈদিক জ্ঞানৰ দুই
জনৰ সন্ততি বিস্তীৰ্ণৰূপে আছে । ঘণ্টাকৰ্ণৰ সন্ততি
বৰ্ত্তমান সাঁৰ চক্ৰাৰ্তী নামে প্ৰসিদ্ধ হৈছে । কৃপাশম্বৰ
জনৰ সন্ততি সকলৰ দিগম্বৰ ঠাকুৰ নাম হৈছে । আসাম
ৰজাৰ দিনত দিগম্বৰ নামে এজন শিব আছিল, কৃপাশম্বৰ
এজন সন্ততি সেই শিবৰ পূজক হোৱা বাবেই সেই
নামেই প্ৰসিদ্ধ হল ।

পৰৱৰ্তী ।

আমালোকৰ দীক্ষাগ্ৰহণ পদ্ধতিৰ পৰা এতিয়া
লৈকে পিতৃ আৰু সহোদৰ ভিন্ন মন্ত্ৰ সপিওতে হয় ।
অপৰত দীক্ষিত হবলৈ আসামত আমাৰ পন্থৰ লোক
একেবাৰেই নাই । আমাৰ নাৰায়ণ আদি প্ৰাৰ্থিতামহ
তিনিউ জনৰ দিনত শুক যোগ্য সপিও নোহোৱা বাবে
দীক্ষাগ্ৰহণত একপ্ৰকাৰ বাধা হৈছিলে । কিন্তু,
সিবোলোকৰ ভাগ্যে হঠাৎ সন্ন্যাসী ৰামকৃষ্ণই দেখাদি
তিনিউ জনক নি কামাখ্যা পীঠত দীক্ষিত কৰিলে ।
তাৰ পৰা আৰু দীক্ষাত গোলমাল হোৱা নাই ।

সপিওৰ মানুহজনৰ বাহিৰে অসপিওৰ ঋতুবাদিক
পঞ্চাঙ্গ প্ৰণাম কথা আমাৰ নিয়ম নহয় । ঋতুবাদি
মানুহ ব্যক্তিক বিনীত ভাবে নমস্কাৰ কৰাহে নিয়ম ।
মোটা ন্যাসত অভ্যন্তৰ্জনে সপিওৰ মানুহ জনকো আচৰণ
বুজিহে প্ৰণাম কৰিব লাগে ।

ইতি—শক ১৮৫৪ । ২৪ আৰণ ।

শ্ৰীকীৰ্ত্তিচন্দ্ৰ গোস্বামী বিজ্ঞানভূষণ ।